

בסייעתא דשמיא

שאלה:

יום ט"ו בשבט קרב ובא, ונפשי בבקשתי לקבל כלל ברור ודרך סלולה בהלכות קדימה בברכות. הלכות אלה שכיחות מאד ופוגשות אותי פעמים רבות, אך אף פעם לא הצלחתי לצאת ברור בהלכות אלו. כל פעם שניסיתי ללמוד את ההלכות הללו לא מצאתי ידי ורגלי מרוב שיטות וחילוקים וספקות, ולמעשה יצאתי מבולבל לגמרי ולא ידעתי כיצד לנהוג. עכשיו כאשר מתקרב ט"ו בשבט, אני מתעורר שוב לעניין הזה, כיון שאני רוצה לברך את הקב"ה כהלכה, ולא להיות כעם הארץ בעיני עצמי ובעיני משפחתי וילדי, אך כיון שאני לא מצליח להוציא לעצמי הלכה למעשה מתוך הספרים וכנ"ל, בקשתי שטוחה לקבל בזה כלל פשוט וברור שינחה אותי בכל פעם שאתקל בעניין הזה. אציין כי תשובה עם דעות שונות – לא תעזור לי כלום, כי למעשה לא אדע כיצד לנהוג. כמו כן הייתי רוצה לקבל בזה כלל ברור ופשוט ככל האפשר, ללא כוכביות, ללא סיבוכים, וללא עצות כמו להתוך מאכלים או להחביא מינים שונים וכדומה.

תשובה:

הקשית לשאול. כי הדין נותן שכאשר מסכמים את הסוגיא הזאת יש לעשות זאת בהבאת כל הדעות וההיכר תימצות השונות וכו', ואת זה כבר עשו היטב כל המחברים שכתבו בעניינים אלו, ומי יבוא אחר המלך מאן מלכי רבנן. אך כיון שכבר כתב אדונינו המ"ז בס"ק הראשון של סימן רי"א: 'ולעניין הלכה אין כאן שום חשש, דבכל הדרכים יש לו על מה לסמוך', ומכיון שהצורך שאתה מציג הוא באמת צורך גדול וחשוב, לתת בפני המון העם, ובפני כל יהודי שעדיין לא הגיע לעסוק בעצמו בסוגיא זו, דרך לנהוג כתורה וכמצווה. על כן לא אמנע טוב מבעליו, ואעתיק בפניך מה שכתבתי בזה לעצמי לפני שנים מספר.

בשולחן ערוך בסימן רי"א מובאות ארבעה קדימות. והיינו ארבעה דברים שיש בהם חשיבות ולכן יש להקדימם. להלן נמנה את ארבעת הקדימות הללו:

הקדימה הראשונה: ברכות חשובות

כאשר יש לפני האדם מינים שונים מברכות שונות, עליו להקדים ולברך את הברכות החשובות יותר, לפני הברכות החשובות פחות. סדר החשיבות לעניין זה הוא כדלהלן:

(1) ברכת 'בורא מיני מזונות'.

(2) ברכת 'בורא פרי הגפן'.

(3) ברכת 'בורא פרי העץ'.

(4) ברכת 'בורא פרי האדמה'.

(5) ברכת 'שהכל נהיה בדברו'.

(וסמך נתנו לדבר: מז"ע א"ש).

לפי זה ברכת 'בורא מיני מזונות' קודמת לכל הברכות. ברכת 'בורא פרי הגפן' קודמת לכל הברכות שתחתיה, אבל לא לברכת 'בורא מיני מזונות'. וכן הלאה על זה הסדר.

הקדימה השניה: שבעת המינים

התורה"ק בפרשת עקב מונה את שבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל:

'ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש'.

לשבעת המינים שנמנו בפסוק זה יש דין קדימה על כל שאר מיני הפירות. וגם בתוך שבעה מינים אלו ישנו סדר חשיבות פנימי, הבנוי על הקירבה למילה 'ארץ': מין הסמוך למילה 'ארץ' קודם למין הרחוק יותר ממילה 'ארץ'. ושני מינים הסמוכים למילה 'ארץ' במידה שווה – יקדם המין הסמוך ל'ארץ' הראשון. בנוסף ישנם עוד שלשה מינים שיש להם חשיבות של שבעת המינים, אף שאינם מפורשים בפסוק, והם: כוסמין, שכולת שועל, ושיפון.

מין ה'כוסמין' כלול ב'חיטה' הכתובה בתורה, ומיני ה'שכולת שועל' וה'שיפון' כלולים ב'שעורה'. אמנם כיון ששלשת המינים הללו אינם מפורשים בתורה – המינים המפורשים בתורה קודמים להם. וכיון שמין ה'כוסמין' כלול ב'חיטה' – הוא קודם ל'שכולת שועל' ול'שיפון' הכלולים ב'שעורה'.

הסדר היוצא למעשה מכל זה הינו:

- 1) חיטה.
- 2) זית.
- 3) שעורה.
- 4) תמר.
- 5) גפן.
- 6) תאנה.
- 7) רימון.
- 8) כוסמין.
- 9) שיכולת שועל ושיפון.

הקדימה השלישית: שלם

דבר שלם – קודם לדברים שבורים או חתוכים.

הקדימה הרביעית: חביב

מאכל החביב ואהוב על האדם – קודם לשאר מאכלים.

אלה הן ארבעת הקדימות העיקריות, שעליהן מבוססות הלכות קדימה בברכות.
ועל מנת לזכור קדימות אלו נראה ליתן סימן במילת **בִּפְתָּח** : ברכה, פסוק, תמים, חביב.
(פסוק: שבעת המינים שזכרו בפסוק. תמים: שלם).

גם בתוך ארבעת הקדימות הללו ישנו סדר פנימי:
הקדימה ד'ברכה' שהובאה הראשונה – היא הקודמת לכל הקדימות האחרות, והקדימה ד'שבעת המינים' – קודמת לקדימה ד'שלם' וחביב, אבל אינה קודמת לקדימה ד'ברכה', וכן הלאה על זה הדרך.
והמבין ומשנן את ארבעת הקדימות הללו על סדרן ופרטיהן כמבואר לעיל, ידע כיצד לנהוג בכל מקרה שבו הוא נפגש עם מינים שונים של מאכלים.

בכל מקרה שבו מונחים לפני האדם מיני מאכל שונים, עליו לכלכל את צעדיו לאור סימן בפתח הנ"ל:

ברכה: קודם כל על האדם לבדוק מה הן הברכות שיש לו לברך, ולהקדים את הברכה החשובה ביותר שביניהן, הכל לפי סדר מנ"ע א"ש.

פסוק: אחרי שהאדם יודע איזו ברכה עליו לברך, עליו לבדוק אלו מינים הוא פוטר בברכה זו, ובמידה ויש ביניהם מין או מינים משבעת המינים עליו להקדים זאת, הכל כפי דרגות חשיבות מין שבעה שהתבארו לעיל.

תמים: אם אין שם מין משבעת המינים, או אם יש שם מין משבעת המינים ויש ממנו כמה פריטים – יברך על השלם שביניהם.

חביב: אם אין שם שלם, או שיש כמה מינים שלמים – יברך על המין החביב עליו.

בסימן קס"ח מופיעות עוד שני קדימות שלא נזכרו בסימן רי"א (יפה, וגדול במינו), ובספרי הפוסקים מצינו עוד הרבה מיני קדימות (מין שמברכים עליו שהחיינו, פירות א"י, וכו' וכו'), אך כל הקדימות הללו מדורגות אחרי ארבעת הקדימות המבוארות לעיל.

דוגמאות מעשיות להמחשת הכלל ד**בפתח** ופרטיו:

* עוגיה מקמח כוסמין שלמה וחביבה, ולעומתה וופלה של אוסם שבור ולא חביב:
הוופלה קודם. כי מצד הקדימה של 'מין שבעה' – חיטה קודמת לכוסמין, והקדימה של 'מין שבעה' קודמת לקדימות 'שלם' וחביב.

* אורז ותאנה:

האורז קודם. כי ברכת 'מוזנות' קודמת לברכת 'העץ', והקדימה ד'ברכה' קודמת לקדימה ד'מין שבעה'.

* שלוח ותמר:

התמר קודם. כי ברכתנו 'בורא פרי העץ', ואף שמצד 'מין שבעה' חיסה קודמת לתמר, הלא הקדימה ד'ברכה' קודמת לקדימה ד'מין שבעה'.

* זית שבור ולא חביב, מול תפוח שלם וחביב:

יברך על הזית. כי הוא 'מין שבעה', וקדימה זו קודמת ל'שלם' ול'חביב'.

* בירה ומיץ רימונים:

הבירה קודמת גם אם המיץ רימונים חביב עליו יותר, כי מצד 'מין שבעה' שעורה קודמת לרימון, והקדימה ד'מין שבעה' קודמת לקדימה ד'חביב'.

לסיום אברך שתזכה במהרה ליישוב הדעת מתוך הרחבה, ותוכל לשבת על התורה ועל העבודה במנוחה ובשלווה, ותזכה ללבן גם את הסוגיא הזאת עד תומה. וכאשר תעשה זאת – תמצא טעם לכל מה שכתבתי לך.

רק נקודה אחת אפרש בקצרה, בעניין קדימת ברכת 'בורא פרי העץ' ל'בורא פרי האדמה':

דעת הרבה גדולי הראשונים ובראשם הבה"ג שכל דבריו דברי קבלה – שברכת 'בורא פרי העץ' קודמת לברכת 'בורא פרי האדמה'. וכן הוא ע"פ סוד. וכן עמא דבר.

ומכיון שגם מקרב הראשונים שסוברים שברכות אלו שוות בחשיבותן – רבים הסוברים שיכול להקדים איזה מהם שירצה, ונמצא שהמקדים 'בורא פרי העץ' עושה מצויין גם לשיטתם. וכיון שדעת הסוברים שבכהאי גוונא מתהפך הסדר – מוקשית מאד מכמה צדדים.

על כן, מכל הלין טעמי ועוד, נראה דשפיר ראוי לנו להניח את העולם על מנהגם להקדים ברכת 'בורא פרי העץ' לברכת 'בורא פרי האדמה', וכן נקטנו בפנים.

ואת שאר המקורות לשאר הדברים שהתבארו דרשו מעל ספר ה', ואם תדרשנו ימצא לך.

הכו"ח ביקרא דאורייתא

